

บทบาทนางวิสาขาในการบำรุงพระพุทธศาสนา

ROLE OF VISAKHA IN BUDDHISM MAINTENANCE

น้อย งามวงศ์

พระเดชขจร ขนดิธโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บทคัดย่อ

ความเสียสละของนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นบุคคลตัวอย่างของสังคมชาวพุทธอย่างแท้จริง เพราะเป็นหญิงเบญจกัลยาณีที่สวยงามที่สุดคนหนึ่งของโลก มีจิตใจน้อมนำในพระพุทธโอวาทจนสามารถบรรลุธรรมด้วยวัยเพียง 7 ขวบ มีน้ำใจรอบทิศ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีงาม มีวิสัยทัศน์ยาวไกลในการให้ทานด้วยสิ่งของที่จำเป็นและเหมาะสมแก่หมู่สงฆ์ จึงได้รับยกย่องว่าเป็นยอดของทายิกาแห่งการให้ ดังนั้น นางวิสาขาจึงมีคุณูปการที่สำคัญยิ่งในการช่วยบำรุงพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้สืบต่อยาวนานมาจนถึงปัจจุบันนี้ อีกทั้งยังเป็นต้นแบบแก่อุบาสิกายุคใหม่ที่เพียบพร้อมไปด้วยวิชาและจรณะ

คำสำคัญ: บทบาท, นางวิสาขา, การบำรุงพระพุทธศาสนา

Abstract

The sacrifice of Mrs. Wisakha, Maha Ubisika, is truly the role model of Buddhist society. Because she is one of the most beautiful lady puppies in the world, had the heart to lead the Buddha's teachings until he was able to achieve Dharma at just 7 years of age. She was friendly, have a very good human relations with kindness, and has a long vision of giving alms to the monks with the necessary things. That's why she regarded as the pinnacle of the gift of giving. Therefore, Mrs. Visakha has a great contribution to helping Buddhism and to spread the teachings for a long time. It is also a prototype for modern women who are full of knowledge and conduct.

Keywords: Role, Mrs. Visakha, Buddhism Maintenance.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมวัฒนธรรม เป็นหลักการในการพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ทั้งด้านกาย สุขภาพจิต ให้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิต การบำรุงพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่ออุบาสกอุบาสิกาในการสร้างสมดุลของชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลเป็นศาสนาแห่งสังฆธรรมที่มนุษย์สามารถพิสูจน์ให้รู้จริงได้ด้วยตนเอง การเป็นอุบาสกอุบาสิกาเกิดจากการประกาศตนเป็นสรณะ ด้วยการมอบกายถวายชีวิต 1 การมีพระรัตนตรัยนั้นเป็นเบื้องหน้า 1 การมอบตัวเป็นศิษย์และโดยความนบน้อม 1 การบำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาเป็นการช่วยให้พระสงฆ์สามารถยังชีพอยู่ได้โดยมิต้องกังวล และสามารถประพฤติปฏิบัติธรรมได้ โดยสะดวกสำหรับการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยถวายการบำรุงพระสงฆ์ถวายเครื่องอุปโภค ยารักษาโรค และการสร้างวัดสร้างพระพุทธรูป ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น อุบาสกอุบาสิกามีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาตลอดมา

อุบาสกอุบาสิกาเป็นกำลังหลักที่สนับสนุนการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ในการถวายบำรุงสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค การสร้างถาวรวัตถุ ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิตแล้วยังเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้การศึกษาปฏิบัติธรรมของหมู่พระสงฆ์สามารถเป็นไปด้วยความก้าวหน้า และสามารถนำมาสอนเผยแผ่ให้ญาติโยมได้รับประโยชน์จากสิ่งนี้ เมื่อประชาชนได้ฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทำให้เกิดสังคมที่มีความเห็นที่ถูกต้องดีงามและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะศักยภาพของอุบาสิกาต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่เริ่มมีบทบาทมากขึ้นเป็นลำดับ (วนิดา ฉายาสุตบุตร, 2550)

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขาว่ามีส่วนในการบำรุงพระพุทธศาสนาไม่น้อยเพียงใด บทความนี้มีคำสำคัญอยู่ 3 คำ ที่จะให้นิยามโดยย่อดังนี้ คำแรกคือคำว่า บทบาท หมายถึง การแสดงท่าทางตามบทที่สังคมกำหนดไว้ ในที่นี้คือบทบาทในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี คำต่อมาคือคำว่า นางวิสาขา หมายถึง หญิงที่เป็นสาวกของพระโคตมพุทธเจ้าที่ได้บรรลุโสดาบันตั้งแต่อายุได้ 7 ขวบ คำ

สุดท้ายคือ การบำรุงพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น เจริญยิ่งขึ้น และแผ่ขยายกว้างไกลมากขึ้น

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ชื่อเรื่องหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา อุบาสก แปลว่า ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย หมายถึง ผู้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนาผู้นับถืออย่างมั่นคงถ้าเป็นหญิงใช้ว่าอุบาสิกา อุบาสกอุบาสิกาปกติหมายถึงชาวบ้านทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนาบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา ไปวัดทำบุญให้ทาน ถวายศีล อุปลัมภ์บำรุงวัด ช่วยเหลือกิจการของวัดเป็นประจำหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา 1 เพื่ออุทิศถวายโดยปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เสมอทิศเบื้องบน จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา ต้อนรับด้วยความเต็มใจ อุปลัมภ์ด้วยปัจจัย 4 (อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม) การทำบุญทานมัยทำบุญด้วยการให้แบ่งปันทรัพย์สินของ สีสละมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี ประพฤติชอบ ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา ผีอกบรมจิตให้เกิดสมาธิ ปัญญา (ความเห็นที่ถูกต้อง) อปจายนามัย ทำบุญด้วยการประพฤติสุภาพอ่อนโยน ไวยาวัจมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนขายรับใช้หรือบริการบำเพ็ญประโยชน์ ปฏิทานนามัย ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการทำมาค้าขาย ปิดตานโมทนา มัย ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในการทำมาค้าขายของผู้อื่น ธรรมมัสสมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาความรู้ที่ปราศจากโทษ ธรรมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนทำให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ทิฏฐุชุกัม ทำบุญด้วยการทำให้ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงให้เป็นสัมมาทิฏฐิ อุบาสกอุบาสิกา มีศรัทธา เชื่ออย่างมีเหตุผลมั่นในพระคุณรัตนตรัย มีศีลอย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล 5 ไม่ถือมงคตีนข้าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคต มุ่งหวังจากการกระทำ มิใช่จากโชคกลางหรือสิ่งที่ตื่นกันไปว่าชังศักดิ์สิทธิ์ ไม่แสวงหาทักษิไณยนอกหลักคำสอน เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2559)

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ สตรีในพุทธศาสนา

คำว่า “สตรี” มีที่มาจากประเพณีหนึ่งในสมัยก่อนพุทธกาล ซึ่งมาจากสตรีชาวอินเดีย โดยมีต้นเหตุจากยุคดึกดำบรรพ์ที่ประชาชนชาวอินเดีย ตั้งแต่พระราชบิดาลงมาจนถึงประชาชนทั่วไปพากันยึดถือเป็นจารีตว่า ผู้หญิงสาวหลังจากที่แต่งงานแล้ว หากสามีตาย

ลง หญิงผู้เป็นภรรยา นั้นจะต้องกระโดดเข้ากองไฟในเวลาที่เผาศพของสามีเพื่อตายตามสามีไปด้วย เพราะเหตุที่ผู้หญิงปฏิบัติเช่นนี้จึงได้มีชื่อว่า “สตี” หรือ “สตรี” แปลว่า ผู้ยอมตายไปกับสามีและเรียกผู้หญิง อีกคำหนึ่งว่า “สมร” แปลว่า “ผู้ยอมตายด้วยกัน” การที่ภรรยายอมตายด้วยการกระโดดเข้าไปในกองไฟเผาที่สามีเพื่อให้ตัวตายไปกับสามีนั้น เพราะประเพณีของชาวอินเดียมีข้อบังคับว่า หญิงหม้ายที่ไร้สามีแล้ว ย่อมเป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไปในยุคนั้น จึงทำให้สตรีในยุคสมัยนั้นตกอยู่ท่ามกลางความลำบาก เพราะเมื่อสามีตายไปก็ต้องจำใจกระโดดเข้ากองไฟไปตามสามีแล้ว ถ้ามีลูกก็ต้องจำใจทิ้งลูกเพื่อปฏิบัติตามประเพณี ที่เคร่งครัด ในสมัยต่อมาเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปประเทศอินเดียก็มีวิวัฒนาการตามยุคสมัย เพราะประชาชนได้รับการศึกษาทั้งยัง ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นจึงพยายามเปลี่ยนแปลงจารีตดังกล่าวโดยหากว่าหญิงใดที่สามีตายลง หญิงนั้นจะต้องโกนผมบนศีรษะออกให้หมด ทั้งวัตถุ คือ เสื้อผ้าที่จะใช้นุ่งห่มประดับกาย จะต้องยอมให้มีแต่เฉพาะสีเหลืองเพียงสีเดียว ครั้นกาลเวลาผ่านไปจารีตประเพณีดังกล่าวก็เสื่อมลง ไม่มีผู้ใดยึดถือประเพณีปฏิบัติได้ บรรดานักปราชญ์ในอินเดียยุคต่อมาจึงแก้ไขจารีตนั้น พร้อมกับบัญญัติศัพท์ของ คำว่า “สตรี” ลงในพจนานุกรม โดยให้ความหมายคำว่า “สตรี” แปลว่า ผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์กับชายผู้เป็นสามีเท่านั้น (พระมหากมลลาวโร (มั่งคำมี), 2543) จึงทำให้สถานภาพของสตรีพัฒนาขึ้นมาตามลำดับ แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ได้ทำให้บาทของผู้หญิงเปลี่ยนไป

1. บทบาทความเป็นพุทธมารดา

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในชมพูทวีปท่ามกลางสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติและมีท่าทีต่อสตรีอย่างเลวร้ายถึงขั้นสูงสุด คำสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยเรื่องธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิตและความตายเกี่ยวกับเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเกี่ยวกับท่าทีของสังคมที่มีต่อสตรีในสมัยนั้น พระพุทธองค์ทรงเสนอทรรคนะใหม่ เมื่อครั้งที่พระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศลทรงผัดหวัง ไม่พอพระทัยเมื่อพระนางมัลลิกาประสูติพระราชธิดา โดยตรัสกับพระเจ้าปเสนทิว่า

“ดูกร มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าปวงชน แท้จริงแม้สตรีบางคนก็เป็นผู้ประเสริฐ พระองค์จึงขบเลี้ยงไว้สตรีที่มีปัญญา มีศีล ปฏิบัติแม่ผู้พ่อผู้ดั่งเทวดา จงรักสามีบุรุษที่เกิดจากสตรีนั้นยอมเป็นคนแก่ล้าแก่เป็นเจ้าแห่งทิศใต้บุตรของภริยาดีเช่นนั้น แม้ราชสมบัติก็ครอบครองได้” จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงให้เกียรติสตรีเป็นอย่างมาก และสำนึกในบุญคุณ

ของพุทธมารดาเสมอ เพราะมารดาเป็นบุคคลที่ทำให้เราเกิดมาเพื่อได้ทำความดีถึงแม้ว่าพุทธมารดาจะไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงดูพระองค์แต่ก็ทรงเป็นผู้ให้กำเนิด และเมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ก็ทรงเสด็จไปโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงพระอภิธรรมแก่พระมารดาตลอด 3 เดือน มิได้หยุดพักเลย ในเวลาภัตตกิจก็ทรงเนรมิตพระพุทเจ้าองค์แทน (พุทธานิมิต) ให้แสดงพระอภิธรรมแทน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอภิธรรมโปรดพุทธมารดาตลอดพรรษา กาลเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงสัตตปรภณอภิธรรมเทศนาจบลง องค์พระสิริมหามายาเทวบุตรพุทธมารดา ได้ฟังธรรมจนดวงตาเห็นธรรมแล้ว ทรงบรรลุโสดาปัตติผลในที่สุด ประกอบด้วยนัย 1 พันบริบูรณ์ส่วนเทพนอกนั้นอีกจำนวนมาก ก็ได้บรรลุมรรคผลตามสมควรแก่อุปนิสัยแห่งตน (มุลลนิพิพุทธศาสนศึกษา, 2551) จึงนับได้ว่าแม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังทรงยกย่องสตรีในฐานะที่เป็นพุทธมารดาเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของพระองค์ ทรงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของความกตัญญูกตเวทิต่อมารดาบิดาอย่างหาที่เปรียบมิได้

2. บทบาทความเป็นภรรยา

สำหรับบทบาทสตรีในฐานะของภรรยา นั้น คณะผู้เขียนจะขอยกตัวอย่าง พระนางพิมพา ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ และพระมารดามีพระนามว่า พระนางอมิตาเทวี เกิดในในตระกูลศากยะแห่งโกถิววงศ์เมืองเทวทหะ เมื่อแรกประสูติญาติทั้งหลายได้ทรงถวายนามว่า “ภัททากัจจानา” เพราะมีพระสรีระและมีพระฉวีวรรณสีเหมือนทองคำอันบริสุทธิ์พอมีพระชนม์ 16 พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าชายสิทธัตถะ (พระพุทธเจ้า) เมื่อมีพระชนม์ 29 พรรษาได้ประสูติราชโอรส โดยพระเจ้าสุทโธทนะให้พระนามว่าพระราหุลครั้นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช พระนางยโสธราเกิดความเศร้าโศกพระทัยยิ่งนัก ได้ทรงละเว้นการตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับนานาประการ ทรงมีจิตผูกพันและมีความรักอันลึกซึ้งต่อพระองค์แม้วัฒนธรรมอินเดีย ในยุคนั้นจะถือว่า หญิงไม่มีสามีจะถือว่าไม่มีเกียรติและหญิงนั้นสามารถมีสามีใหม่ได้ แต่พระนางพิมพาก็ไม่สนใจชายอื่นเลย พระนางยังคงเฝ้ารอพระสวามีของพระนางเพียงพระองค์เดียว จนกล่าวได้ว่า

“คราใดที่พระนางได้ยินข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะนุ่งห่มผ้าอ้อมผาด พระนางก็เปลี่ยนชุดทรงมานุ่งห่มผ้าอ้อมผาดด้วย คราใดที่พระนางได้ยินข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรทม

บนพื้นไม้พระนางก็บรรทมบนพื้นไม้ด้วย คราใดที่พระนางได้ยินข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงอดพระกระยาหาร พระนางก็ทรงอดพระกระยาหารด้วย ไม่ว่าจะได้ข่าวว่าพระสวามีปฏิบัติตนอย่างไร พระนางพินพาก็ปฏิบัติตนเยี่ยงนั้น”

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพระประยูรญาติ ในวันแรกพระนางมิได้ออกไปต้อนรับ แต่ในวันที่สอง ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จออกทรงรับบาตรพระนางยโสธราชี้ให้พระราหุลได้ทอดพระเนตรพระบิดาของพระองค์ แต่มิได้ออกไปทรงบาตรทรงเก็บตัวอยู่ในตำหนัก และในวันที่สอง เมื่อพระพุทธเจ้ารับภัตตาหารในพระราชวังเสร็จพระองค์จึงเสด็จไปโปรดพระนางพินพาในตำหนัก เมื่อพระนางได้พบกับเข้ามากอดพระบาทรำให้รำพันอย่างน่าสงสาร แต่พระพุทธองค์ก็ทรงเทศนาให้พระนางดำรงสติไว้ได้ และเมื่อพระพุทธเจ้าทรงเทศนาพระประยูรญาติแล้ว พระนางพินพาก็รับสั่งให้ราหุลราชโอรสตามเสด็จพระพุทธเจ้าเพื่อทูลขอราชสมบัติ พระพุทธเจ้าจึงทรงบรรพชาราหุลเป็นสามเณรและให้เสด็จติดตามพระองค์ไปด้วย หลังจากที่พระนางอยู่ในตำหนัก 3 ปี พระเจ้าสุทโธทนะก็เสด็จสวรรคตและได้ทำพิธีให้เจ้าชายมหานามะขึ้นครองราชย์สมบัติสืบแทน พระนางพินพาจึงออกบวชกับมาตุคาม 1,100 คน ประมาณพรรษาที่ 5 แห่งพระผู้มีพระภาค จึงขอบรรพชาในสำนักของพระศาสดา พระนางยโสธราพินพาเดินทางไปยังสำนักของพระเถรีได้รับคุณธรรม 8 บวชแล้วเมื่อมีพระชนมายุ 40 พรรษา มีพระนามว่า “ภัททากัจจानา” พระภัททากัจจानาเถรี (ยโสธรา) ได้ตอบรับกรรมฐานจากพระพุทธเจ้าและเจริญวิปัสสนาอย่างไม่ทันถึง 15 วัน ก็บรรลุพระอรหัตต์พระนางเป็นผู้มีความชำนาญในอภิญญาทั้งหลายระลึกชาติได้ถึงอสงไขยหนึ่งยิ่งด้วยแสนกัปโดยการระลึกถึงเพียงครั้งเดียว เมื่อทรงสถาปนาภิกษุณีทั้งหลายไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะต่างๆตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระเถรีนี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาสีวัตรอภิญญาใหญ่ พระนางภัททากัจจानาเถรีนิพพานในพรรษาที่ 43 แห่งพระผู้มีพระภาค มีพระชนมายุได้ 78 พรรษา

จะเห็นได้ว่าบทบาทของความเป็นภรรยาของพระนางพินพานั้นยิ่งใหญ่นัก คอยติดตามข่าวคราวของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา แม้จะทรงเศร้าโศกจากการที่ต้องเป็นหญิงหม้ายเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพัง แต่ก็ทรงมีความอดทนเฝ้ารอจนพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดจนบรรลุธรรมในที่สุด

3. บทบาทความเป็นพุทธมามกะ

สตรีที่เป็นพุทธมามกะนั้นเรียกขานอีกอย่างหนึ่งว่า อุบาสิกา สำหรับรูปแบบการเป็นพุทธมามกะของสตรีในสมัยพุทธกาลมีลักษณะ คือ สตรีที่ยังครองเรือน อยู่แต่โน้มเอียงไปในทางแสวงหาโมกขธรรม ส่วนมากจะแต่งกายนุ่งขาวห่มขาวเรียกว่า ปริพาชิกา ตาปสีนี หรืออุปัชชีนี้ แต่เมื่อบวชแล้วก็จะแต่งกายตามลัทธิที่ตนเองบวชด้วย (ประคอง สิงหนาทนิติรักษ์, 2516) บทบาทสตรีในความเป็นพุทธมามกะนั้นมีหลายบทบาท ทั้งที่เป็นฝ่ายสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการประกาศพระพุทธศาสนา (วีรบุช พรหมจักร, 2560)

อุบาสิกา คือ สตรีผู้นับถือพระรัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่เคารพสักการะสตรีนั้นก็ชื่อว่าอุบาสิกา อุบาสิกาเป็นผู้ชุมนุมผู้นับถือพุทธศาสนาเป็นบริษัทที่รวมเพศหญิงจากวรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑณฑล อุบาสิกาเสมอกันด้วยความเคารพเดียวกัน อุบาสิกาที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะ เอตทัคคะ หมายถึง พระพุทธเจ้าได้ประทานแต่งตั้งให้สาวกของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถเด่นกว่าท่านอื่นในด้านนั้น ๆ นางสุชาดาธิดาของเสนานীগุณมี เลิศกว่าอุบาสิกาผู้ถึงสรณะก่อน นางวิสาขามิคารมาตาเลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้ถวายทาน นางชุชชุดตรา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้เป็นพหูสูต นางสาวดี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา นางอุตตรานันทมาตา เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาผู้ยินดีในทาน นางสุปวาสาโกถียธิดา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้ถวายรสอันปราณีต นางสุปปิยา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้เป็นคิลานุปัฏฐาก นางกาติยานี เลิศกว่าอุบาสิกาผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น นางนุกุลมาตาคหปตตานี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้คุ้นเคย นางกาฬิอุบาสิกา ชาวกรุงธริกา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาเลื่อมใสโดยยินดีฟังตาม

อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง ชายหญิงที่นั่งใกล้พระรัตนตรัยหรือคนใกล้ชิด พระศาสนาที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ปฐมอุบาสกอุบาสิกาคนแรกในพระพุทธศาสนา หมายถึง สรรณะสอง คือ พระพุทธเจ้าและพระธรรมทั้งสองเป็นพ่อค้าที่นำกองกเวียน เดินทางมาจากทุกคนชนบท มาถึงแขวงเมืองอุตุเวลาเสนานิกม พบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ภายใต้ต้นไม้ราชาดนะ ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา ในการนั้นเป็นสัปดาห์ที่เก็บที่พระพุทธเจ้าประทับเสวยวิมุตติสุข (สุขแต่ความหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะและพวงทุกข์) ภายหลังจากการตรัสรู้ตปุสสะ

การเข้าถึงสรณะ อรรถกถาอธิบาย ความหมายของคำว่า “สรณะ” ว่า สิ่งที่เราเรียกกันว่า สรณะในพระพุทธศาสนา หมายถึง “พระรัตนตรัย” พระรัตนตรัยเชื่อว่าสรณะเพราะอรรถว่า จำกัตอบธิบายว่า มันทำลาย นำออกจากภัย คือความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ทุกข์ ทุกติ เครื่อง เสร้าหมอง พระพุทธเจ้า ชื่อว่า สรณะ เพราะกำจัดภัยของสัตว์กับภทลิกะเข้ามาถวายข้าวสัตตฺ ผง สัตตฺก่อน (ข้าวตุกเสียบยงเดินทาง) เมื่อผู้มีพระภาคเจ้าเสร็จการเสวยแล้วพ้อคำทั้ง 2 กราบพูล แสดงตนเป็นอุบาสกด้วยความเลื่อมใสขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้ากับพระธรรมว่าเป็นสรณะ ตลอดชีวิตเวลานั้นยังไม่มีพระสงฆ์องค์ปฐม อุบาสกทั้งสองจึงทำเชื่อว่าสรณะเพราะให้สัตว์เป็น อุบาสกประเภท “เทวจิก” คือเป็นวาทาขอถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมทั้งสองเป็นที่พึ่งที่ ระลึก การเข้าถึงพระรัตนตรัย “จิตปบาท (การเกิดขึ้นแห่งจิต) ที่มีความเลื่อมใสในพระ รัตนตรัยและความเคารพในพระรัตนตรัยเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นไปโดยมีพระรัตนตรัยเป็น การขาดจากสาขาคได้ 2 อย่าง ซึ่งเกิดแก่ปุถุชน 1. เพราะความตายไม่มีโทษ 2. เพราะหันไปนับ ถือศาสนาอื่นลัทธิตอื่นซึ่งไม่ใช่พระรัตนตรัยมีโทษเท่ากับประพตฺติผิดต่อพระศาสดา (ปัญญา ใช้ บางยาง, 2555)

วิเคราะห์บทบาทนางวิสาขาในการบำรุงพระพุทธศาสนา

นางวิสาขาเป็นสาวงามที่มีลักษณะเบญจกัลยาณี ซึ่งปุณณะวัฒนกุมารได้พรรณนา ความงามของสาวเบญจกัลยาณี ดังนี้

1. ผมงาม หมายถึง ผู้หญิงที่มีผมสวยที่สุดนั้นจะเป็นคนมีบุญมาก เวลาปล่อยผม หรือสยายผมเส้นผมไม่พันกัน ผมยาวสลวยกระทบชายผ้านุ่มราวกับคลื่นของสายน้ำ ปลายกลับ งามตั้งชูขึ้นสวยงามราวกับกำหางนกยูง นี้เรียกว่า ผมงาม
2. เนืองาม หมายถึง มีริมฝีปากติดสนิท สีแดงสุกปลั่ง เหมือนกับตำลึงสุก
3. กระจุกงาม หมายถึง ฟันแต่ละซี่สวยงามเป็นระเบียบราวกับเพชรที่เจียรในวาง เรียงรายเป็นระเบียบ ฟันขาวสะอาดแข็งแรงราวกับสังข์ขัด
4. ผิวงาม หมายถึง ผิวขาวสะอาด ถ้าเป็นคนผิวดำผิวจะดำสนิทเหมือนกับดอกบัว เขียว งามโดยธรรมชาติไม่ต้องแต่งแต้มทาเครื่องประเทืองผิวดูงามดูดี ถ้าเป็นคนผิวขาวก็ขาว โดยธรรมชาติเหมือนกับดอกบัววรรณิกา

5. วัยงาม หมายถึง สาวสวยตลอดแม้จะคลอตุล 10 คนยังดูสวยพริ้ง ไม่แก่ ไม่อ้วนเหมือนกับคลอตุลเพียงคนเดียว (พระเทพโพธิวิเทศ, 2556)

1. วิเคราะห์บทบาทนางวิชาชาในฐานะผู้สนับสนุนพระพุทธศาสนา

1.1 นางวิชาชา คือ สตรีผู้เป็นต้นบุญต้นแบบจากพุทธกาลสู่ปัจจุบัน : วิชาชามหาอุบาสิกาผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัยเป็นผู้มีหัวใจวางไว้ที่รัตนคุณ มิเสื่อมคลายการทำบุญเป็นลมหายใจของนางตลอดชีวิต นางวิชาชาอุบาสิกาเป็นผู้ยึดมั่นในการถวายทานถึงพร้อมด้วยความงามของเบญจกัลยาณี นางมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ฝึกฝนการบำรุงพระพุทธศาสนา นางวิชาชาได้สร้างวัดบุพพารามเป็นวิหารโลหะปราสาทสวยงามแห่งแรก จนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น “มหาอุบาสิกาผู้เป็นเลิศในการทำทานเป็นผู้บำรุงพระพุทธศาสนา” นางวิชาชามีหลักการทำการที่เป็นวิถุทานมุ่งตรงที่จะช่วยแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต การคำนึงถึงความลำบาก คำนึงถึงการอำนวยความสะดวก คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา หากภิกษุป่วยไข้ไม่สามารถบิณฑบาตได้ คำนึงผลเสียภาพลักษณ์ของภิกษุสงฆ์ในสังคม ในการเปลี่ยยกายอาบน้ำ การดูแลภิกษุที่มาจากต่างแดน ไม่สามารถคุ้นเคยกับเส้นทางบิณฑบาต เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนบทบาทการให้ทานของนางวิชาชาที่นอกจากคำนึงถึงความสะดวกสบายในปัจจุบัน 4 อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้การศึกษาปฏิบัติธรรมของหมู่สงฆ์ให้เป็นไปด้วยความก้าวหน้า และสามารถนำมาสอนเผยแผ่ให้ญาติโยมได้รับประโยชน์จากสิ่งนี้ เมื่อประชาชนได้ฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำให้เกิดสังคมที่มีความคิดเห็นที่ถูกต้องดีงามเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น เมื่อนางให้ทานหรือสงเคราะห์ให้ผู้ใดด้วยสิ่งของวัตถุอะไรก็ตาม พิจารณาถึงการอันสมควรและคำนึงถึงประโยชน์เป็นสำคัญอันสังคของการให้ทานของนาง ได้ส่งผลและมีอิทธิพลต่อสังคมชาวพุทธจนถึงปัจจุบันอันเป็นรากฐานของสังคมชาวพุทธ การให้ทานของนางวิชาชาจึงถือได้ว่าเป็นต้นแบบที่ดีและมีคุณูปการต่อชาวพุทธอย่างมหาศาล

2. นางวิชาชา คือ ผู้ได้เครื่องประดับมหาลดาประสาธน์ : ในสมัยพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า นางวิชาชาได้เคยถวายจิวรสภาฏกแด่พระภิกษุ 2 หมื่นรูป ทั้งได้ถวายเข็มเครื่องย่อมน ซึ่งเป็นของของตนเอง นางจึงได้รับเครื่องประดับมหาลดาประสาธน์ เพราะผลแห่งการถวายจิวรนั้น สตรีทั้งหลายที่ถวายจิวรย่อมได้รับผลสูงสุดคือ ได้เครื่องประดับมหาลดาประสาธน์ ส่วนการถวายจิวรของบุรุษทั้งหลายนั้นย่อมได้รับผลสูงสุดคือ ได้บาตรและจิวรที่

สำเร็จด้วยฤทธิ์ (อำนาจแรงบุญ) ในพิธีบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาจาก พระพุทธเจ้า

3. นางวิสาขา คือ ผู้ไขปริศนาโอวาท 10 แก่มีคารเศรชฐี : ท่านธัญชัย เศรชฐีบิดาได้สั่งสอนนางวิสาขาเกี่ยวกับโอวาท 10 ข้อ อันมีความหมายซ่อนเงื่อนลับปิดบัง และนางวิสาขาก็ได้ไขปริศนาธรรมนี้ให้แก่มีคารเศรชฐีผู้กำลังมองหาหญิงเบญจกัลยาณีแก่ ปุณณวัณณกุมารของตน ซึ่งเป็นปริศนาธรรมสำหรับการครองเรือนของสามีภรรยา มี 10 ข้อ ประกอบด้วย

1) ไฟในอย่านำออก หมายถึง ไม่นำเรื่องราวปัญหาในครอบครัว ความร้อน ใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในบ้านไปเปิดเผยแก่คนภายนอก เพราะจะทำให้เขาดูถูกเหยียดหยาม เมื่อมีปัญหาครอบครัวเกิดขึ้นให้หาทางแก้ไขเป็นการภายใน

2) ไฟนอกอย่านำเข้า หมายถึง ไม่นำเรื่องราวปัญหาต่าง ๆ ภายนอกที่ร้อน ใจเข้ามาในครอบครัว

3) ให้แก่ผู้ให้ หมายถึง ผู้ใดที่เมื่อถึงคราวที่เรามีความจำเป็น ต้องขอความช่วยเหลือ เขา ยินดีช่วยเหลือเราอย่างเต็มใจ เมื่อถึงคราวที่เขาเดือดร้อน เราก็ก็น่าจะช่วยเหลือเขาอย่างเต็มที่เช่นกัน

4) ไม่ให้แก่ผู้ที่ไม่ให้ หมายถึง ผู้ใดที่เราให้ความช่วยเหลือให้หยาบคายแล้ว ไม่ส่งคืนตามกำหนดเวลา เมื่อเรามีเรื่องขอความช่วยเหลือ แม้ไม่เกินความสามารถของเขา และเป็นเรื่องถูกต้องศีลธรรมเขาก็ไม่ยอมช่วยเหลือเรา เป็นคนเห็นแก่ตัว คนอย่างนี้ ภายหลังถ้ามาขอความช่วยเหลือเราอีก ก็อย่าช่วย ต้องมีอุเบกขาบ้าง

5) ให้ไม่ให้ก็ให้ หมายถึง ถ้าญาติพี่น้องเราที่ตักเรื่อกำลำบากอยู่ มาขอความช่วยเหลือ แม้บางครั้งไม่ส่งของที่หยาบคายตามเวลา ภายหลังเขามาขอความช่วยเหลืออีกก็ให้ช่วย เพราะถึงอย่างไรก็เป็นญาติพี่น้องกัน

6) กินให้เป็นสุข หมายถึง ให้จัดการเรื่องอาหารการกินในครอบครัวให้ดี ปรนนิบัติพ่อแม่ของสามีในเรื่องอาหารอย่าให้ขาดตกบกพร่อง ไม่กินก่อนพ่อแม่ของสามี อย่างนี้ชื่อว่า กินให้เป็นสุข

7) นั่งให้เป็นสุข หมายถึง รู้จักที่สูงที่ต่ำ เวลานั้นก็ไม่นั่งสูงกว่าพ่อแม่ของสามี จะได้นั่งอย่างมีความสุข โดยไม่ต้องกังวลจะถูกตำหนิ ไม่เป็นคนแข่งกระด้าง ไม่มักใหญ่ใฝ่สูง

แต่ให้ใฝ่ดี คือ ต้องมีสัมมาคารวะ ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูล อย่างนี้ท่านเรียกว่านั่งเป็นสุข ผู้ใหญ่เห็นกิริยามารยาทที่งดงามก็เอ็นดู

8) นอนให้เป็นสุข หมายความว่า ดูแลเรื่องที่หลับที่นอนให้ดี และยึดหลักตื่นก่อนนอนที่หลัง ไม่เป็นคนเกียจคร้าน เอาแต่เที่ยวสนุกสนานเฮฮา เหมือนหนุ่มสาวทั่วไปที่ยังไม่แต่งงาน ก่อนนอนก็จัดการธุระในบ้านให้เรียบร้อยเสียก่อน จะได้นอนอย่างมีความสุข

9) บูชาไฟ หมายถึง เวลาที่พ่อแม่ของสามีหรือตัวสามีเองกำลังโกรธ เปรียบเสมือนไฟกำลังลุก ถ้าดูทำอะไรเรา ก็ให้นิ่งเสีย อย่าไปต่อล้อต่อเถียงด้วย เพราะในช่วงเวลานั้น ถ้าเราไปเถียงเข้า เรื่องราวจะยิ่งลุกลามใหญ่โต ไม่มีประโยชน์อะไร เมื่อใดท่านหายโกรธแล้วจึงค่อยชี้แจงเหตุผลให้ฟังในภายหลังจะดีกว่า

10) บูชาเทวดา หมายถึง ให้เคารพสามีหรือพ่อแม่ของสามีเหมือนเทวดา อย่าประพฤตินอกใจ หรือประพฤตินอกกลุ่มนอกลทาง เพราะเมื่อทำผิดอะไรเอาไว้ สักวันหนึ่งท่านจะต้องรู้ หากท่านรู้แล้วจะถูกตำหนิหรือขับไล่ออกจากบ้าน เวลาที่พ่อแม่ของสามีหรือสามีทำความดี ก็ให้มีมุทิตาจิต พยายามส่งเสริมสนับสนุน พุดให้กำลังใจให้ทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นี่เป็นโอวาท 10 ซึ่งบิดาของนางวิสาขาได้มอบไว้เป็นทิพยสมบัติเพื่อให้นางวิสาขาบำเพ็ญตนในการครองเรือน เพราะจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ชีวิตครองเรือนจะได้ไม่ล่มกลางคัน เพราะปัจจุบันนี้ คู่แต่งงานมีอัตราการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ทำให้มีปัญหาถึงเด็ก ปัญหาสังคมก็ตามมา เพราะสามีภรรยา พ่อแม่ขาดธรรมะประจำใจ ไม่รู้จักการครองเรือนที่ถูกต้อง

4. นางวิสาขาทำบุญสร้างวัดเป็นเงิน 27 โกฏิ : นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์ประธานอยู่ภายในวิหารตลอด 4 เดือน และในที่สุดแห่งการฉลองของการถวายทาน นางได้ถวายผ้าสาฎกสำหรับทำจีวรแก่พระภิกษุสงฆ์ ผ้าสาฎกที่พระบวชใหม่ได้ในวันนี้มีราคา 1,000 กหาปณะ นอกจากนี้นางยังได้ถวายยารักษาโรคจนเต็มบาทของพระทุกรูป นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้บริจาคทรัพย์ทำบุญฉลองวิหารเป็นเงิน 9 โกฏิ กหาปณะ ซื่อที่ดินสร้างวัด 9 โกฏิ กหาปณะ และทำบุญฉลองสมโภชอีก 9 โกฏิ กหาปณะ เมื่อรวมเงินบริจาคของนางที่ถวายไว้ในพระพุทธศาสนารวมได้ 27 โกฏิ กหาปณะ การบริจาคทรัพย์มากถึงเพียงนี้ สตรีผู้อยู่ในเรือนบุคคลผู้เป็นมิจฉาชีวยังไม่มีใครทำเลย

5. นางวิสาขาทได้เป็นเอตทัคคะผู้เป็นเลิศในการให้ทาน : ด้วยพลที่สบัติของนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นสถานที่เหลืออร่ามงามด้วยสีแสงแห่งผ้าสาวพัสดุ และเป็นสถานที่ที่ขจรทั้งทวนลมและตามลมอิมเอม ด้วยกลิ่นหอมแห่งศีลของผู้แสวงหาโมกขธรรม (ธรรมะเป็นเครื่องพันทุกข์) ทั้งในเวลาเช้าและเวลาเย็น ในบ้านไม่เคยว่างเปล่าจากการเตรียมเครื่องไทยทาน (เช่นเดียวกับบ้านของอนาถปิณฑิกเศรษฐี) ทุก ๆ วันนางวิสาขามหาอุบาสิกาจะถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์ ตกเย็นก็จะให้คนถือเภสัชและน้ำปานะ 8 ชนิด (น้ำมะม่วง น้ำชมพู น้ำกล้วยมีเม็ด น้ำกล้วยไม่มีเม็ด น้ำมะพร้าว น้ำลูกจันทร์ น้ำเหง้าบัว น้ำมะพร้าวหรือลิ้นจี่) ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัด พร้อมสดับรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์แล้วกลับบ้าน กิตติศักดิ์คุณธรรมและความดีงามของนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นที่ยอมรับนับถือในกลุ่มพุทธบริษัท ต่อมาระยะหลังเมื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งอุบาสิกาไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะผู้เป็น (เลิศที่สุดผู้เยี่ยมยอดที่สุด) ต่าง ๆ ตามลำดับแล้ว ได้ทรงแต่งตั้งนางวิสาขามหาอุบาสิกาไว้ในตำแหน่งผู้ยอดเยี่ยมที่สุดในกลุ่มอุบาสิกาทั้งหลาย ดังมีข้อความบันทึกไว้ในคัมภีร์อังคตตรนิกาย เอกนิตยบาลว่า “เอตทัคคัง ภิกขเว มะมะ สาวิกานัง อุปาสิกานัง ทายิกานังยะทิทัง วิสาขา มิคาระมาตา” แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นางวิสาขามิคารมานา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ผู้เป็นสาวิกาของตถาคตในด้านการให้ทาน”

6. นางวิสาขาทขอพร 8 ประการ จากพระพุทธเจ้า : นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้กราบทูลขอพร 8 ประการ พรข้อที่ 1. หม่อมฉันประสงค์ถวายผ้าอาบน้ำฝน (ผ้าที่ใช้อาบน้ำในฤดูฝนตลอด 4 เดือนแก่พระสงฆ์ตลอดชีวิต) 2. หม่อมฉันประสงค์จะถวายผ้าอาคันตุกภัต (อาหารสำหรับถวายพระภิกษุสามเณรที่เดินทางสัญจรไปมา) 3. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคัมภีร์ภัต (อาหารสำหรับถวายภิกษุสามเณรที่เตรียมตัวจะเดินทางไกล) 4. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคิลานภัต (อาหารสำหรับพระภิกษุสามเณรที่อาพาธ) 5. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคิลานนุปัฏฐากภัต (อาหารสำหรับพระภิกษุผู้พยาบาลพระภิกษุอาพาธ) 6. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคิลานเภสัช (ยาบำรุงรักษาโรคภัยไข้เจ็บ) 7. หม่อมฉันประสงค์จะถวายชฎายาคู (ข้าวต้มประจำวัน) 8. หม่อมฉันสงฆ์จะถวายอุทกสาฎก (ผ้านุ่มอาบน้ำแก่ภิกษุมีตลอดชีวิต) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกาด้วยพระคาถาประพันธ์ว่า “สตรีใดให้ข้าวและน้ำ มีใจเบิกบานแล้ว มีศีลสมบูรณ์ เป็นสาวิกาของพระสุตต ครอบงำความตระหนี่ได้แล้ว บริจาคทานอันเป็นเหตุให้ถึงสวรรค์ เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำความสุขมาให้ สตรี

นั้นอาศัยมรรคปฏิบัติ ไม่มีอุลี ไม่มีกิเลส เครื่องช่วยวนใจ ย่อมได้กำลังและอายุอันเป็นทิพย์ สตรีผู้ประสงค์บุญนั้นเป็นคนมีความสุข มีอนามัยสมบุรณ์ ย่อมปลื้มใจในสวรรค์ตลอดกาลละ นาน”

7. นางวิสาขาเป็นยอดวิรสตรี : ในสมัยหนึ่งเมื่อคราวที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในนิคมารดาปราสาท ภายในวัดบุพพารามใกล้เมืองสารณีนางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้เข้าเฝ้าฯ ระหว่างนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับนางวิสาขาว่า ดูก่อนวิสาขามาตุคามหรือสตรี ผู้ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ เชื่อว่าเป็นผู้สามารถกำจัดชนะในโลกนี้ไว้ได้เชื่อได้ว่าทำโลก ใบนี้อให้สมบุรณ์ในธรรมะ 4 ข้อนั้น ได้แก่ 1) เป็นผู้บริหารจัดการงานได้ดีเยี่ยม 2) เป็นผู้สามารถ สงเคราะห์คนอื่นอยู่ข้างเคียงของสามีได้ดียิ่งหรือลูกน้องและบริวารของสามี 3) เป็นผู้มีความ ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี 4) สามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่สามีแสวงหามาไว้ได้

วิสาขาสตรีเป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการงานได้ดี มีความขยันหมั่นเพียร มีวิริยะอุตสาหะ ไม่เกียจคร้านในการงานภายในบ้านของสามี เช่น การทำผ้าขนสัตว์ การทำผ้า ผ้ายา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังต้องเป็นคนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้วิธีการทำงานให้สำเร็จ เป็นคนมีเหตุผล มีความสามารถในการทำงานบ้านให้สำเร็จจุล่งด้วยดีคือ สามารถทำได้ บริหารจัดการได้ วิสาขาสตรีผู้รู้จัก มีความสามารถในการบริหารจัดการ เป็นคนที่สามารถ สงเคราะห์คนข้างเคียง (คนรับใช้พนักงาน) ของสามี วิสาขาสตรีเป็นผู้มีความรู้และรู้จักเรียนรู้ การงานในบ้านของสามี อาทิ ติดตามงานที่สามีมอบหมายให้ทาส คนใช้ กรรมกร ทำนั้นเสร็จ หรือยัง เมื่อรู้แล้วก็สามารถที่จะบริหารจัดการต่อจากสามีได้ นางวิสาขารู้ว่าภายในบ้านมีคน ป่วยไข้หรือไม่ อากาศดีขึ้นหรือทรุดลง (ให้สวัสดิการในการรักษาพยาบาล) เป็นคนมีน้ำใจรู้จัก การแบ่งปันข้าวปลาอาหารของกินของใช้ตามความเหมาะสมกับธาตุกรรมกรบริวารภายในบ้าน ไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ในฐานะใด วิสาขาสตรีก็สงเคราะห์ข้างเคียงของสามีอย่างดีเยี่ยม จนทำให้นาง วิสาขาเป็นที่พอใจแก่ปณณวัณนกุมารผู้เป็นสามีอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้น วิสาขาสตรียังสามารถ รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้ ควรจัดการทรัพย์สินนั้นอย่างไร เช่น มีความสามารถในการ บริหารและจัดการทรัพย์สิน ข้าวเปลือก ข้าวเปลือกเงินทองทรัพย์สินที่สามีหามาได้ให้คงอยู่รู้จัก เก็บออมรักษาคุ้มครอง และไม่เป็นนักเลงการพนันไม่เป็นคนที่ขโมย ไม่เป็นนักดื่มสุรายาเมา ไม่ ผ่านทรัพย์สินให้พินาศย่อยยับ สตรีประเภทนี้สามารถที่จะรักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้

8. นางวิสาขาเป็นแบบอย่างของผู้ดำรงคุณธรรมแห่งสตรี : วิสาขาสตรีมีธรรมะ 4 ประการที่เชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถกำชัยชนะในโลกนี้ไว้ได้ และได้ชื่อว่าได้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้บริบูรณ์ ธรรมะ 4 ประการประกอบด้วย

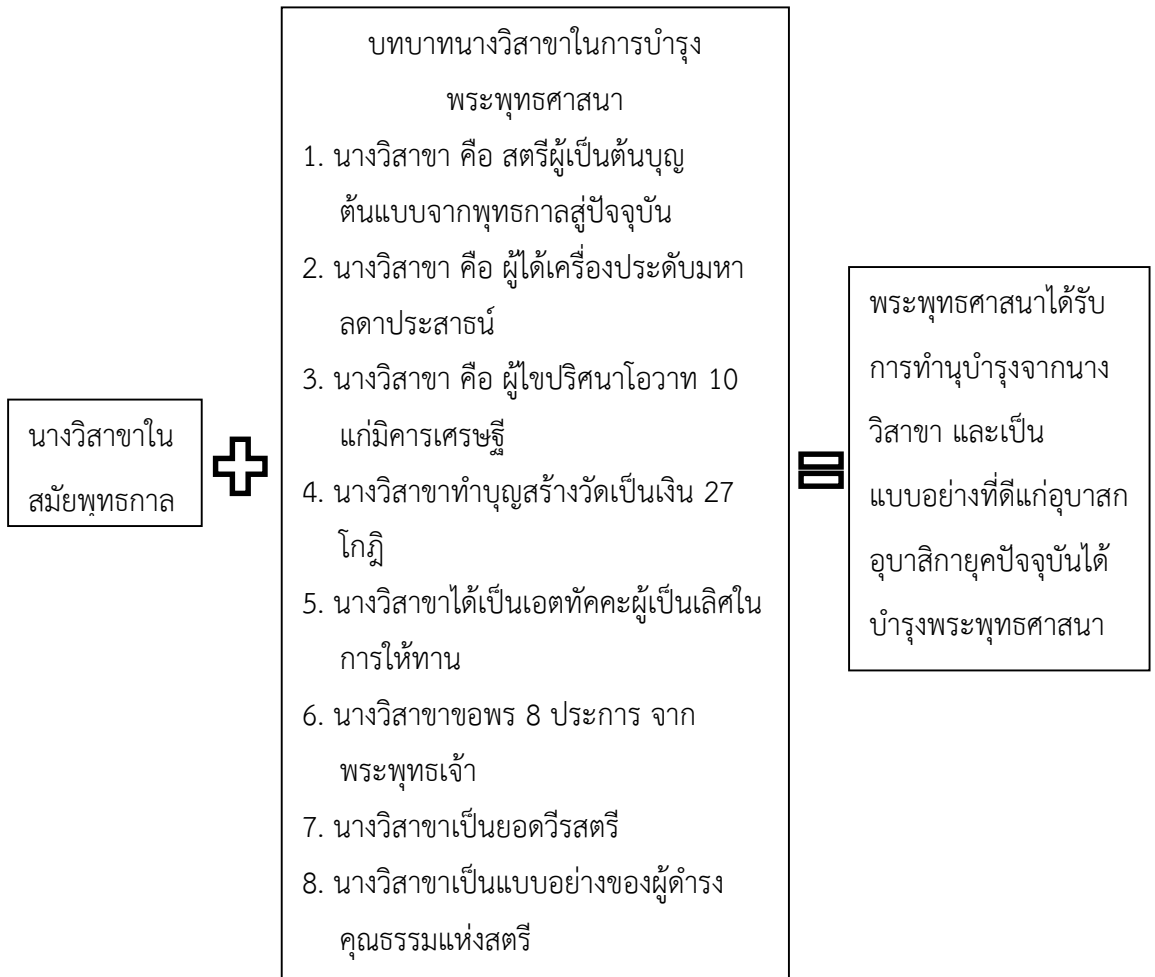
1) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา นางวิสาขาถึงพร้อมด้วยความศรัทธาคือ เชื่อในพระปัญญาที่คุณปัญญาอันเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลกเป็นสารถีผู้ฝึกบวชผู้ควรฝึกได้ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตรัสรู้ผู้ต้นและผู้เบิกบานแล้ว เป็นจำแนกแจกธรรม

2) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล คือมีศีลบริบูรณ์ด้วยการรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็นปกติ นางวิสาขาเป็นผู้ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมยของผู้อื่น ไม่ประพฤติผิดต่อลูกและสามีของคนอื่น ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมาและไม่เสพของมีนเมา อันเป็นที่ตั้งของความประมาทหรือขาดสติสัมปชัญญะ

3) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะหรือการเสียสละ คือมีจิตปราศจากมลทิน ความตระหนี่ถี่เหนียว อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีมืออันล้างแล้วเพื่อเตรียมที่จะให้ทาน ยินดีพอใจในการเสียสละ เป็นผู้ควรที่ผู้อื่นจะขอยินดีในการจำแนกแจกทาน

4) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาหรือมีความรอบรู้คือ เป็นผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาเรื่องความคิด ความตาย เป็นอริยะ ละสังกิลเลส สิ้นทุกข์โดยชอบ

การที่นางวิสาขาถึงพร้อมด้วยธรรมะ 4 ประการนี้จึงได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำชัยชนะในโลกนี้ไว้ได้ และเป็นผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้บริบูรณ์แล้ว สตรีที่สามารถบริหารจัดการงานได้ดี สังเคราะห์คน ข้างเคียงของสามีได้ ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติสามีหามาไว้ได้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว รู้ความประสงค์ชำระทางแห่งสัมปรายภพหรือประโยชน์ในกายภาคหน้าอยู่เป็นนิตย์ “สตรีใดมีธรรมะ 8 ประการนี้ นักปราชญ์ราชบัณฑิตกล่าวสรรเสริญสตรีนั้นว่า เป็นผู้ที่มีศีลตั้งอยู่ในคุณธรรม กล่าวคำสัตย์จริง อุบาสิกาผู้มีศีลเช่นนั้น เมื่อถึงพร้อมด้วยอาการ 4 อย่างนี้ย่อมเป็นผู้ที่เทพเจ้ายอมรับนับถือ

แผนภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดของบทบาทนางวิสาขาในการบำรุงพระพุทธศาสนา
(ที่มา: คณะผู้เขียน, 2562)

สรุป

นางวิสาขานเป็นยอดหญิงในนครสาวัตถี มีศรัทธาต่อพระบรมศาสดา มหาอุบาสิกา ในยุคพุทธกาล ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในการให้ทานเพียบพร้อมในทุกสิ่งที่มีมนุษย์ทั้งหลายในยุคนั้น เป็นสตรีต้นแบบในระดับฐานะทางสังคมของผู้มีศานาในหัวใจ ที่ได้รับยกย่องว่าเป็น “มหาอุบาสิกา” นางวิสาขานเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมค้ำชูพระพุทธศาสนานางเป็นหญิงที่มีความเฉลียวฉลาดมี ปฏิภาณไหวพริบ รอบรู้ช่วยเหลือการทำงานของครอบครัวตั้งแต่เยาว์วัย มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย นางวิสาขานจึงเป็นที่รักใคร่ของครอบครัวตลอดจน ทาสบริวาร และยังมีบทบาทสำคัญในการบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการมีพื้นฐานที่ดีจึงทำให้นางบรรลุโสดาบันแต่เยาว์วัย เพราะได้รับฟังธรรมะเทศนาจากพระพุทธเจ้า ด้วยวิสัยทัศน์ สำคัญของนางวิสาขาคือ การถวายผ้าอาบน้ำฝนที่ยังเห็นอยู่ในปัจจุบัน แสดงถึงความจำเป็น และความเหมาะสมเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่จนถึงทุกวันนี้ นางวิสาขานจะใช้ปัญญาทุกครั้งในการให้ทาน ไม่ใช่อารมณ์ นางจะนึกถึงความสำคัญประโยชน์ต่อบุคคลและต่อสังคม ไม่ใช่ เพราะหลงมกมาย เหล่านี้จึงเป็นความเสียสละของนางวิสาขานที่ได้ช่วยบำรุงพระพุทธศาสนาให้ ดำรงยืนยงอยู่จวบจนปัจจุบัน สมดังโอวาทธรรมของ พระเทพโพธิวิเทศ หัวหน้าธรรมทูตสาย ประเทศอินเดีย-เนปาล ที่ว่า “งามใด ๆ ในโลกหรือจะงามเท่าเหล่านี้รี ผู้มีศีลบริสุทธิ์ใด ๆ ในโลกหรือจะเท่าบริสุทธิ์จิตใจ แสงใด ๆ ในโลกหรือจะเท่าแสงสว่างกลางดวงใจ เพลิงไฟเผาผอมอดไหม้หาได้เท่าเพลิงกิเลส สุขใด ๆ ในโลกก็คงอยู่ยากจะสู้ความสุขใจ”

เอกสารอ้างอิง

- ประคอง สิงหนาทนิตริกษ์. (2516). “บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม”. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิตคณะสังคมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปัญญา ใช้บางยาง. (2555). 75 อุบาสิกา พุทธสาวกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระเทพโพธิวิเทศ. (2556). วิสาขามหาอุบาสิกา. กรุงเทพมหานคร : พรินท์ซีดี.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2559). หนังสือ 75 อุบาสิกาพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระมหากมล ถาวโร (มิ่งคำมี). (2543) “สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตร์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา. (2551). “ประวัติความเป็นมาของพระอภิธรรม” ในธรรมะเพื่อชีวิต ฉบับวันขึ้นปีใหม่ 2551. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบูรณศิริมาตยาราม.

วนิดา ฉายาสุตบุตร. (2550). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วีรณัฐ พรหมจักร. (2560). บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง.